

VIENAN KARJALA - TARINOITA JA ELÄMYKSIÄ

Matkakertomus 26.9.-28.9.2012

Pohjois-Pohjanmaan Liiton hallinnoima Pohjoiset Kylät -hanke järjesti opintomatkan Vienan Karjalaan 26.9-28.9.2012.

Matkalle osallistuivat:

Kaisa Savela	Pohjois-Pohjanmaan Liitto, Pohjoiset kylät –hanke
Tuomo Horsma	Myötäle ry, hallituksen ja Yhteisöhautomo-hankkeen ohjausryhmän jäsen
Marjo Kämäräinen	Myötäle ry, Yhteisöhautomo-hanke
Asko Eerola	Rieska-Leader ry, Yhteisöhautomo-hanke
Harri Kontio	Nouseva Rannikkoseutu ry, Yhteisöhautomo-hanke
Nina Kurunlahti	Nouseva Rannikkoseutu ry, Yhteisöhautomo-hanke

Matkan käytännön järjestelyistä Vienan Karjalassa vastasi Rukapalvelu oy (Kuusamo). Paikallisoppaana ja kuljettana toimi Oiva Liikanen Rukapalveluista.

Opintomatkan tavoitteena:

- 1) Selvitetään mahdollisuus saada kumppanuuskyliä Vienan Karjalasta Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan kylille
- 2) Selvitetään, miten alueella on onnistuttu vahvistamaan paikallisidentiteettiä, miten se näkyy ulospäin ja onko alueen nuorta väestöä saatu sitoutettua toimintaan mukaan. Tavoitteena on selvittää, miten paikallishistoriaa on taltioitu ja miten sitä on hyödynnetty ja tuotteistettu teemapohjaisessa kylämatkailussa.
- 3) Luodaan uusia kansainvälisiä kontakteja ja etsitään mahdollisia kummikyliä suomalaisille kylille. Etsitään uusia toimintamalleja paikalliskulttuurin tuotteistamiseen ja teemapohjaisen kylämatkailun kehittämiseen kansainvälisenä yhteistyönä.

Teksti ja valokuvat:

Nina Kurunlahti, Harri Kontio, Marjo Kämäräinen, Asko Eerola, Kaisa Savela ja Tuomo Horsma

LYHYT OPPIMÄÄRÄ VIENAN KARJALAN HISTORIAA, KULTTUURIA JA NYKYPÄIVÄÄ

Liikuimme kolmen piirin (läänin), Louhi, Kalevala ja Kemi alueella. Kilometrejä opintomatkalla kertyi liki 600 ja vierailukohteita oli kahdeksalla eri kylällä.

Matkareittimme oli Kuusamo-Suoperän raja-asema-Suvanto-Pääjärvi-Röhö-Kalevala (Uhtua)-Paanajärvi-Kemi-Louhi-Kiestinki-Sohjanankoski-Pääjärvi-Kuusamo.

Tuulahdus mennyttä aikaa

Keskiviikkoamuna 26.9.2012 klo

10.00 lähdimme liikkeelle Hotelli Kuusamon pihalta. Rajan ylitys monine muodollisuuksineen sujui

nopeasti. Suoperän raja-aseman kautta kulkee vuosittain 30 000 autoa. Matkojen tarkoituksena on mm. edullinen tankkaaminen Venäjän puolella sekä sotahistoria- ja kulttuurimatkat.

Rajan ylityksen jälkeen ensimmäinen pysähdyspaikkamme oli **Suvannon kylä**, jossa tervehdimme kylän ainoita ympärivuotisia asukkaita **Marja ja Topi Timosta**. Timosen pariskunnan ohella Suvannon kylässä on kesäasukkaita. Aikanaan Suvannossa on ollut väkeä enemmänkin, onhan se vanha satamapaikka.

Vietimme pienen tsaju- eli teehetken Timosten tuvassa ja vaihdoimme kuulumisia. Kalastus, marjastus ja sienet sekä oman kasvimaan tuotto ovat omavaraistalouden kulmakiviä. Pitkien etäisyyksien takia kaupassa käydään joka neljäs viikko tai harvemminkin. Käsitöitä ostavat turistit tuovat osaltaan rahallista apua arkeen. Vaikka arjen pyörittäminen on Suvannossa, niin kuin monessa muussakin Vienan Karjalan kylässä, työteliästä, leimaa elämänmenoa kuitenkin tietty kiireettömyys ja ajattomuus.

Pääjärvellä piipahdimme lounaalla paikallisessa ravintolassa Cobassa. Ajoimme Pääjärven siirtolapuutarha-alueen "*Shanghain*" lävitse. Tiiviisti rakennettu alue on ulospäin hyvin vaatimaton ja piha-alueet ovat aidattuja, mutta jokaisella pihalla on oma kasvi- ja perunamaa. Hyötykasvitarhan näimmekin lähes jokaisen talon pihalla koko matkamme ajan. Koristekasveja puutarhoissa ei juuri ollut. Vaikka rakennukset ovat ulkoapäin vaatimattomat, ovat ne sisältäpäin hyvinkin laitettuja ja siistejä. Myös lautasantennit ovat rantautuneet Vienan Karjalaan ja ne kuuluvat lähes jokaisen talon vakiovarustukseen. Mielenkiintoisena kuriositeettina näimme Putinin satelliittipuhelimen jokaisessa kylässä. Vaikka viestintäyhteyksiä on parannettu, ei kaikkiiin kyliin saada talven aikana koko ajan sähköä. Talojen pihoilla olikin polttupuita isot määrät. Polttopuita ei kuitenkaan saa hakea metsästä itse, vaan ne ostettava esimerkiksi paikalliselta sahalta. Mielenkiintoinen yhdistelmä mennyttä aikaa ja nykypäivää.

Röhössä pysähdyimme hetkeksi järven rannalle. Paikalla on ollut aikoinaan kylä, mutta nyt Kalevalan piiri pitää Röhössä kesäisin nuorten leirejä. Röhöstä jatkoimme kohti Kalevalan kylää.

Historian tuotteistamista ja tarinan kerrontaa kalevalaisittain Uhtuassa

Kalevalan eli Uhtuan kylässä oppaaksemme liittyi **Arina Timonen**. Arina on opas jo toisessa polvessa, sillä hänen äitinsä on aiemmin tehnyt opastustöitä Rukapalvelulle. Rukapalvelut on tehnyt pitkäjänteistä verkostojen ja palveluketjujen luomista alueella. Kalevalan kylään kotia rakentava Arina toimii mm. Kalevalan piirin radion johtajana ja hänen vastuullaan on viikottaisen ohjelman tekeminen Kalevalan kylästä. Kalevalassa on ollut oma lehtitoimitus 2000-luvulle asti, mutta nyt lehti painetaan Petroskoissa.

Kiertoajelulla Kalevalan kylän halki Arina kertoi kylän historiasta. Kalaisan Kuittijärven rannalla sijaitseva Kalevala on ollut vilkas kauppapaikka aina 1800-luvulta lähtien. Kylän nimi muuttui Uhtuasta Kalevalaksi vuonna 1961. Vuonna 1905 kylässä oli 1200 asukasta, mutta sodan jälkeen alueelle tuli paljon väkeä eri puolilta Venäjää ja nyt kylässä on asukkaita 5000 (koko piirissä on 8300 asukasta). 1920-30-luvut olivat vilkasta rakentamisen aikaa Kalevalassa ja muuallakin Vienan alueella. Uhtuassa toimi yli 30 vuotta iso sovhoosi, joka tuotti Louhen ja Kemin piirille maidon. Sovhoosi ja metsäteollisuus ovat alueelta hävinneet perestroikan myötä. Kalevalassa toimii yhä Ikean ”puutehdas”. Vaikka työpaikat vähenevät ja nuoret muuttavat muualle opiskelemaan, rakennetaan Kalevalan kylässä paljon uutta ja kunnostetaan vanhoja historiallisia rakennuksia myös kansainvälisenä yhteistyönä. Esimerkiksi vanhaa hirsirakennusta oltiin parhaillaan kunnostamassa kulttuurikeskukseksi.

Kalevala vaikutti elinvoimaiselta kylältä, joka on hyötynyt historiallisista juuristaan ja niihin liittyvistä hankkeista ja kehittämistyöstä. Kylän elinvoimaisuutta auttaa varmasti matkailu ja sitä kautta alueen kiinnostavuus matkailijoiden ja hankkeiden kautta. Toisin on esim. Suvannossa ja vanhassa Kiestingissä, jotka uhkaavat rappeutua ja autioitua kokonaan.

Peruspalveluita, kuten koulu, lastenneuvola ja synnyslaitos sekä

kulttuurikeskus (museo) löytyy Kalevalasta ja muistakin isommista kylästä. Vasil Kirilovin nimeä (kuuluisa tiedustelija) kantava Kalevalan koulu on perustettu vuonna 1922 ja siellä on 560 oppilasta. Historian merkkihenkilöitä arvostetaan ja heidän mukaan nimetään paljon rakennuksia. Jokaisesta isommasta kylästä taitaa löytyä vielä Leninin nimeä kantava pääkatu. Kylässä on myös kulttuuripuisto, jonka tarina kuvastaa Neuvostoliiton historiaa. Vallankumouksen aikana paikalla ollut hautausmaa tuhottiin ja paikalla pidettiin tansseja. Vuonna 1990 puistoon pystytettiin risti hautausmaan muistolle. Historian eri kerrokset niin rakennuskannassa kuin toiminnan paikoissa ovat kylämaisemassa hyvin näkyvissä.

Kävimme tutustumassa Lönnrotin laulupuuhun Likopään kaupunginosassa. Lönnrotin laulumännystä kerrotaan tarinaa, että juuri tämän puun juurella Lönnrot laulatti 1834-36 karjalaisia runonlaulajia. Todellisuudessa muut laulajat ovat paljon myöhemmin soittaneet kannelta puun juurella. 1950-luvulla myrsky kaatoi ko. puun ja siitä saatiin pelastettua 1/3 talteen ja nykyiselle paikalleen Stalinin patsaan tilalle. Hieno ja kiehtova tarina, vaikka puu aito olekaan.

Lönnroitiin ja kansalliseepos Kalevalaan liittyvien tarinoiden tuotteistamiseen on kylässä panostettu näkyvästi. Kalevalasta kertovat esimerkiksi teiden varsille kalevalan säkeillä kynäillyt isot taulut, joita oli eri puolilla kylää. Torstai aamuna ennen Paanajärvelle lähtöä kävimme ihailemassa kalevala-aiheisia puuveistoksia ja karjalaistyylisiä pellavaliinoja sekä ostimme matkamuittoja Kalevalan kulttuuritalosta. Kaikki myyntituotteet olivat paikallisten tekemiä ja aiheet paikallishistoriasta ja perinteestä ammennettuja.

Vierailimme varahvontta Jamanaisen pihapiirissä, jossa on Lönnrotin ajoilta säilynyt aitta. Aitta on saanut komean muistolaatan seinäänsä. Lönnrot asui Jamanaisen talossa yhdellä laulunkeräysretkellään. Kävimme myös karjalaisten runonlaulajien muistolle tehdyssä runonlaulajien muistomuseossa (Kalevala-talo), jossa on runonlaulajien arkielämästä ja työstä kertovaa esineistöä. Museossa on mm. Maria Remsun tavaroita. Paikka oli tunnelmaltaan ja sisustukseltaan kuin suomalainen kotiseutumuseo. Saimme museossa erillisen suomenkielisen opastuksen (oppaana **Jelena Perttunen**) ja Arinalta näytteen kanteleen laulannasta.

Tänä päivänä karjalan kieltä puhuu enää vähän ihmisiä, vaikka koulussa on karjalan ja suomen kielen tunteja. Uhut-seura tekee töitä karjalan kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi. Kalevalan lastentarhassa kielipesä-toimintaa vetää suomalainen. Karjalassa ilmestyy Suomen ja Karjalan murteiden paikallislehtiä. Kalevalan uutiset –lehti ilmestyy 4 kertaa kuussa venäjän kielellä, mutta siinä on yksi sivu karjalaksi. Vienan Viesti on karjalankielinen lehti. Karjalan tasavallan uutiset lähetetään radiosta kahdesti viikossa ja tietysti karjalan kielellä.

Uhtualla on nuorille tarjolla erilaisia urheilukerhoja. Toiminta ei ole yhdistyspohjaista, vaan omatoimista ja Kalevalan piiri järjestää isompia tilaisuuksia ja esimerkiksi kilpailuja.

Kalevalan alueella on toteutettu tai on parhaillaan menossa monia kulttuuriprojekteja, joilla tuetaan karjalan kielen säilymistä ja perinteiden siirtymistä uusille sukupolville. Hankkeiden kohderyhmänä ovat myös nuoret ja lapset. Juminkeko-säätiön hankkeena on toteutettu mm. Runolaulun juuret ja versot –hanke (Takis). Yhteistyökumppanina hankkeessa oli Kainuun alue (Pekka Huttu-Hiltunen, Kuhmon musiikkiopiston rehtori ja projektin vetäjä). Hankkeen nimen *juuret* -nimi syntyy siitä, että hankkeen aikana laulatettiin lauluntaitajia ja laulut nauhoitettiin. Hankkeen nimen *versot* –nimi taas syntyy siitä, että Uhtuan piirin kouluissa opetettiin lapsille ko. lauluja. Hankkeen aikana on saatu elvytettyä kansanmusiikkiperinnettä sekä siihen liittyvää kulttuurimatkailua. Hankkeen aikana on käynnistetty kansanmusiikkijuhlat, Sommelo-päivät, jotka vuoroin pidetään Kuhmossa, Uhtualla tai Haikolassa. Sommelo-päivillä mm. kurssitetaan paikallisia nuoria yhteistyössä musiikkikoulun kanssa kanteleen soiton perinteisiin ja järjestetään nuorten esityksiä. Hankkeen aikana on perustettu myös Kalevalan museo.

Omatoimimatkailejoita varten on luotu Ontrei Malisen kantele -reitti. Kanteleireitti kulkee: Kostamus-Vuokkiniemi-Vuonninen-Kalevala-Haikola- Paanajärvi-Jyskyjärvi. Kanteleireitin varrella on saatavilla majoitus-, ruokailu- ja ohjelmapalveluita. Lönnrot laulatti aikoinaan Vuonisessa Ontreita, mistä hankeidea sai alkunsa. 1800-luvulla suomalaiset kansatieteilijät ostivat vienalaisia kanteleita Suomeen, myös Ontrein kanteleen. Ontrein kantele on sittemmin palautettu Kalevala-taloon.

Yksi monista Kalevalan ystävyyskunnista on Suomussalmi.

Yövyimme Kalevalassa viikinkihenkisessä paikassa nimeltään Hotel Welt. Hotelli oli rakennettu rajavartioiden asuintalojen naapuriin Kuittijärven rannalle. Otimme illalla tuntumaa paikalliseen saunakulttuuriin.

Vanhoja kulttuurimaisemia ja rakennussuojelua Paanajärvellä

Torstaiaamuna 27.9.2012 jatkoimme matkaa kohti Paanajärveä. Arina toimi edelleen oppaanamme. Matka sujui nopeasti tarinoiden ja historian parissa. Arina kertoi meille monia tarinoita alueen menneisyydestä, mm. Paanajärvellä sijaitsevan Iljan kirkon tarinan. Kirkko rakennettiin 1590-luvulla ja rakennustavaraa tuotiin aina Kiovasta asti. Ruotsalaiset hyökkäsivät alueelle 1600-1700 –lukujen sota-ajoina. Ruotsalaiset etenivät Paanajärvelle asti ja meinasivat hävittää kirkon, mutta sokaistuivat ja peräytyivät. 1930-luvulla kirkko muutettiin kulttuuritaloksi ja vanhasta kalmista ei ole enää merkkejä juuri näkyvissä.

Vienan Kemijoella on ollut ja on edelleen suuri merkitys Paanajärvelle. Kemijoki on vanha kulkuväylä idän ja lännen välillä, jota pitkin ovat kulkeneet niin kauppamiehet kuin sotajoukot. Kemijoki on ollut merkittävä uittoväylä, joka on työllistänyt paikallisia asukkaita. Uhtua-Kemi maantien valmistuttua ja vesivoimalaloiden rakentamisen jälkeen on Kemijoen merkitys kulkuväylänä vähentynyt. Kemijokivarressa on useita voimalaitoksia, mutta vielä virtaa koskia vapaanakin. Suunniteltu Valkeakosken voimala hukuttaisia toteutuessaan alleen koko vanhan Paanajärven kylän. Ainoastaan uusi Paanajärven kylä säilyisi - saarena.

Paanajärvi on Vienan Karjalan vanhimpia säilyneitä kyliä. Paanajärven vanhin asutus on alkuaan ollut saarella. 1900-luvun alussa asukkaita vanhassa kylässä oli yli 400 sataa. Nykyään taloja on kylässä viitisenkymmentä ja valtaosa noin 80 asukkaasta on eläkeläisiä. Kesäasukkaita on kylässä paljon. Vanhan Paanajärven viereen kilometrin päähän on rakennettu uusi Paanajärven kylä, jossa on noin 500 asukasta ja mm. koulu, kauppa ja kulttuuritalo. Saavuimme vanhaan Paanajärven kylään venekyydillä. Joen yli uuteen kylään pääsee myös lossilla. Kelirikkoaika, jolloin kylä on täysin eristyksissä, kestää muutaman viikon.

Paanajärvi on ollut World Monuments Watchin maailman sadan uhanalaisimman kulttuurikohteen listalla. Paanajärvi on arvokas ja ehjä rakennushistoriallinen kokonaisuus. Suuri osa taloista on rakennettu perinteisen tavan mukaan siten, että asuintilat ja karjasuojat ovat saman katon alla. Rakennuksissa on paljon hienoja yksityiskohtia. Kalevalan kylän ohella vanha Paanajärvi oli paikka, jossa selvästi panostettiin vanhojen rakennusten säilymiseen ja kunnostamiseen. Rakennuksia arvostetaan.

Juminkeko-säätiö sekä monet muut rahoittajat ovat tehneet paljon arvokasta työtä Paanajärven rakennushistoriallisen arvon säilyttämiseksi. Yhtenä apuna säilyttämistyössä on varmasti ollut kulttuurimatkailun aloittaminen kylään ja kylän tunnetuksi tekeminen maailmanlaajuisesti. Paanajärven kylälle myönnettiin vuonna 2006 Europa Nostra –mitali, korkein eurooppalainen tunnustus kulttuuriperinnön säilyttämisestä, jota ovat asiantuntijoiden ohella tehneet myös paikalliset asukkaat. Juminkeko organisoii alueella myös saunojen rakentamista ja niiden vientiä Suomeen. Juminkeko-säätiö on toimittanut hienon kuvakirjan Paanajärvestä.

Nautimme perinteisen karjalaisen lounaan **Olgan ja Alegin** kotona. Tarjolla oli herkullista kaalisoppaa, paistettuja perunoita ja lettuja. Olga ja Aleg olivat tottuneita isäntiä ja he ovat kestinneet useat vierasryhmät. Vieraanvaraisuus oli käsinkosketeltavaa. Panostamisesta vieraiden viihtyvyyteen ja toiveiden täyttämiseen kertoo hyvin se, että kylän naiset olivat jollekin ryhmälle tilauksesta poimineet 80 litraa karpaloita! Olga ja Aleg asuvat yleensä talvet kaupungissa, mutta viettävät nyt poikkeuksellisesti talven kylällä Olgan kotitalossa.

Lyhyt kävelykierros Paanajärven kylässä ennen Vianan Kemiin lähtöä paljasti, että kylässä on kokonaan tyhjiillään muutamia taloja. Siitä alettiin heti porukalla kehitellä ideaa talojen vuokrauksesta omatoimimatkailijoille – yhteistyössä Arinan ja Rukapalveluiden kesken. Paanajärven talot voisivat olla hyvinkin kysyttyjä hiljentymisen paikkoja.

Hengen asioita Uhtuassa ja Kemissä

Uskonnolla on suuri merkitys karjalaisessa elämäntavassa, etenkin naisten parissa. Perinteet säätävät kirkossa käyntiä – miehet ja naiset ovat salin eri puolilla ja naisten on peitettävä päänsä ja käytettävä hametta. Saimme Kalevalan kylässä osallistua keskiviikkoiltana ortodoksisessa kirkossa praasniekkaan. Tervehdimme ikonia ja saimme papin siunauksen pyhällä öljyllä otsaamme sekä öylätin. Ortodoksinen kirkko toimii karjalassa paljolti suomalaisella avustuksella. Kalevalan kylässä on myös luterilainen kirkko.

Matkalla **Kemiin** Arina kertoi siitä, kuinka monen karjalaiskylän kohtalona oli neuvostoliiton aikana joutua perspektiivittömäksi kyläksi, joka on pitänyt tyhjentää asukkaista. Myös suurten voimalaitoshankkeiden tieltä on siirretty useita kyliä. Monet kylät ovat tyhjenneet ja niissä on nykyään vain kesäasukkaita. Esimerkiksi Kemiin ja Petroskoihin on siirretty monen kylän asukkaat. Matkalla Kemiin ohitimme Sokol nimisen paikan, joka oli neuvostoliiton aikana suljettu kaupunki ja lentotukikohta.

Vianan meren rannalla sijaitsevan Kemin ilmasto on karu. Myös vankileirien historia näkyy kaupungissa. Kehittämisen ongelmana Kemissä, kuten varmasti monessa muussakin suuremmassa kaupungissa on se, että väki on suurelta osin muualta tullutta, jolloin juuria ja sitoutumista paikkaan ei ole ehtinyt vielä muodostua. Tilannetta voisi hyvinkin verrata suomalaisiin suurlähiöihin. Tänä päivänä Vianan Kemissä on noin 16 000 asukasta. Kemi on asutettu 800-luvulla ja kaupungin perusti Katariina Suuri. Kemin nimi tarkoittaa virtaavaa vettä.

Impi Kieleväinen esitteli meille Kemin vanhaa 1700-luvulta peräisin olevaa puukirkkoa. Impi on tehnyt Rukapalveluille pitkän työrupeaman ja nyt Impin tytär Aarina jatkaa perinnettä. Kemin vanhassa puukirkossa toteutuu vanha venäläinen puuarkkitehtuuri kauneimmillaan ja hopeaisimmillaan – sateisesta säästä huolimatta. Kirkkoa on remontoitu vuosia. Kirkon rakentamisessa ei ole käytetty rautanauvoja ja korjausmenetelmät ovat perinteisiä. Kirkon eteiseen oli

koottu säilöön 1700-luvun vanhauskoisten hautaristejä. Kirkossa oli vielä jäljellä muutamia yli 2 metriä korkeita ja todella vanhoja ikoneja. Alkujaan ikoneita on ollut 150, mutta niitä on siirretty muualle turvaan kosteusongelmien takia.

Kemissä kävimme myös 1904 rakennetussa Marian ilmestymisen kirkossa, jota oli yritetty huonolla menestyksellä räjäyttää 1930-luvulla. Kirkossa toimi sittemmin elokuvateatteri ja kulttuuritalo. 20 vuotta sitten aloitetut kirkon remontointityöt ovat kesken. Kirkko toimii nykyään miesluostarina ja jumalanpalveluksia pidetään jatkuvasti.

Kemistä ajoimme yöksi Louheen paikalliseen hotelliin. Pidimme illalla koko ryhmän voimin keskustelutuokion, jossa mietimme lähialueiden kehittämistä ja sen haasteita sekä pohdimme yhteistyön tärkeyttä ja mahdollisia hankeaihoita.

Sotahistoriasta laulun ja luontomatkailun pyörteisiin

Perjantaiamu 28.9.2012 valkeni sateisissa merkeissä. Aamupalan jälkeen hyppäsimme autoon ja suuntasimme kohti Kiestinkiä. **Kiestingissä** tutustuimme kylän vanhaan ”*rantabulevardiin*”, jonka rakennukset ovat viime sotien ajalta. Kapeat kujat, harmaat talot sekä joka talon pihalla olevat perunamaat ja isot polttopuupinot viestivät siitä, että arkielämän pyörittäminen on pienissä ja syrjäisissä kylissä haasteellista. Toisaalta arkielämän haasteet synnyttävät kekseliäisyyttä, mikä Kiestingissä näkyi mm. siinä, että vanhoja minkkihäkkejä oli käytetty piha-aitojen rakennuselementteinä, aivan kuten vanhoja lentokentän kiitoratalevyjäkin. Kiestingissä kävimme kyläkaupassa, jossa venäläiseen tapaan oli erikseen ruokapuoli ja sekatavarakaupan puoli. Kiestingissä on toiminut iso minkkitarha, minkä loppuminen on heijastunut kylän väkilukuun.

Tuomo Horsma kertoi meille alueen sotahistoriasta ja esitteli paikkoja. Pysähdyimme **Kokkosalmessa** suomalaisten kaatuneiden muistomerkillä. Venäläisten sotamuistomerkit ja sankarihautausmaat olivat suomalaisia värikkäämpiä. Kuulimme paljon Kuusamon ja Kiestingin alueen sotahistoriasta ja suurmoteista. Tuomo Horsma on toiminut oppaana aiemminkin sotahistoria-matkoilla. Viime sodista on säilynyt monia jälkiä maastossa, kuten juoksuhautoja. Kovin kauaksi teistä ja kylistä ei maastoon kannata miinavaaran vuoksi kuitenkaan mennä.

Vienan Karjalan alueella olisi mahdollisuuksia sotahistoria-matkailun kehittämiseen, kunhan vain tieyhteydet olisivat paremmat. Oulun lääninmaaherra Eino Siuruainen on taannoin esittänyt, että Vienan tiestä tehtäisiin Vienankauppatie – historiantie, jota ”täydennettäisiin” sotahistorialla. Vanhan Venäjän aikaan kauppatie kulki

Oulusta Louheen Vienanmeren rannalle. Alueen sotahistoriaa löytyy jo vuodelta 1918, kun Suomesta Kuusamon kautta valkoiset hiihtivät puolustamaan nuorta Suomea. Pieniä taisteluita käytiin myös Soukelon kylässä Paanajärven ja Louhen alueella. Jatkosodan historia on laajempi kokonaisuus vuosilta 1941 - 1944.

Sohjanankoskella meitä odotti teetarjoilu ja iloiset vienankarjalaisnaiset perinteisissä asuissaan. Teen lomassa saimme kuulla kylän historiasta ja toiminnasta. Kylä perustettiin aikanaan kalakombinaatin ympärille (iso kalan purkitustehdas). Naiset kertoivat, että Sohjanan koskella oli ennen 2000 asukasta. Tällä hetkellä asukkaita oli 300 henkeä. Nuoret lähtevät kylästä opiskelemaan Petroiskoihin sekä Muurmanskiin. Kylässä toimii koulu, jossa on 41 lasta. Sohjanankosken läheisyydessä sijaitsee kaksi järveä, joissa kyläläiset käyvät kalassa. Tämä kesä on ollut erityisen huono kalastukselle ja saaliit ovat jääneet todella pieniksi. Pääasiallisen elannon naiset saivat marjastamalla. Naiset kertoivat, että ennen kouluissa opiskeltiin karjalan- sekä suomenkieltä, tänä päivänä ne eivät enää kuulu koulun oppiaineisiin ja on suuri vaara, että karjalankieli unohtuu kokonaan.

Teen jälkeen meidät temmattiin perinteisten kansantanssien ja -leikkien pariin. Hauska kattilankansien "kalastusleikki" olisi suoraan kopioitavissa myös suomalaisen kylätapahtuman kevennykseksi. Ennen pois lähtöä piipahdimme myös kylän kulttuuritalossa/museossa, jossa meiltä arvuuteltiin vanhojen esineiden nimiä ja käyttötarkoituksia.

Matkamme päättyi noin 2500 asukkaan **Pääjärvelle**. Pääjärvi on aikanaan perustettu Metsäkombinaatin ympärille. 1990-luvulla kylässä toimi vielä iso saha ja asukkaitakin oli 10 000. Työpaikat ovat viime vuosina vähentyneet metsäkombinaatin lopetettua toimintansa.

Lounaan jälkeen tutustuimme Paanajärven kansallispuiston luontokeskukseen, joka on rakennettu kymmenisen vuotta sitten EU rahoituksella Tacis-rahoitusohjelman turvin. Luontokeskuksella tutustuimme Oiva Liikasen johdolla näyttelyyn. Paanajärven kansallispuisto (noin 100 000 ha) sijaitsee Kuusamon korkeudella rajoittuen Suomen puolella olevaan Oulangan kansallispuistoon. Paanajärven

kansallispuisto Venäjän Karjalassa perustettiin 20 vuotta sitten. Perustamista vauhditti mm. uhka laskettelukeskuksen rakentamisesta. Laskettelukeskusta ei tullut, ja Kivakkatunturi jäi suojelualueelle. Paanajärven kansallispuiston alueella on monia hienoa luontonähtävyyksiä, kuten Mäntykoski ja Kivakkakoski sekä silmäkantamattomiin koskematonta erämaata. Puisto on saanut WWF:n PAN Parks sertifikaatin.

Luontomatkailun edistämiseksi Oulangan ja Paanajärven kansallispuistoissa on tehty paljon töitä ja kansainvälistä yhteistyötä yli valtakunnanrajan. Paanajärven kansallispuiston kiinteä palvelutarjonta on vielä vähäistä, ollen lähinnä mökkivuokrausta. Suomalaisten retkeilijöiden kannalta viisumi- ja lupa-asiat hankaloittavat omatoimiretkeilyä. Hankkeilla on kehitetty puistojen palvelutasoa mm. parantamalla ja uusimalla luontokeskusten näyttelyitä, ajanmukaistamalla retkeilyreittejä ja parantamalla henkilökunnan ammattitaitoa sekä laatimalla luonto- ja retkeilyoppaita Oulangan ja Paanajärven alueelle. Paanajärven kansallispuisto on tarkoitus kehittää yhteistyössä suomalaisten kanssa eräänlaiseksi "mallikansallispuistoksi" Venäjän Karjalan kansallispuistoille.

Ennen kotiin lähtöä kävimme vielä tutustumassa paikallisella torilla ja teimme ostoksia. Suomen rajan ylitimme iltapäivällä neljän aikaan ja Kuusamossa olimme viideltä – monia uusia kokemuksia rikkaampana ja repullinen ideoita omaa hanke- ja kehittämistyötä varten.

LOPPUPÄÄTELMÄT

Paikallisidentiteetin vahvistaminen ja nuorten saaminen mukaan toimintaan:

Etenkin Uhtuan alueella on onnistuttu vahvistamaan paikallisidentiteettiä hyvin hanketoiminnan kautta. Paikallishistoriaa on taltioitu eri tavoin ja tuntuu, että ihmiset ovat ylpeitä omista juuristaan. Paikallisten tekijöiden tekemät myyntituotteet esimerkiksi Kalevalan kylässä vahvistaa osaltaan paikallisten sidosta omaan perinteeseen ja identiteettiin, sekä tuo asukkaille tuloja. Tätä voisi hyödyntää näkyvämminkin myös meillä esimerkiksi tuomalla kylätaloilla ja –kaupoille enemmän myyntiin paikallisia käsitöitä ja tuotteita. Historian näkymistä katukuvassa voisi vahvistaa myös meillä, sillä omaleimaisia paikallista kulttuuria löytyy paljon. Myös historiallisten kohteiden ja rakennusten kunnostaminen ja niiden nivominen osaksi vierailukohteiden tarjontaa vahvistaa paikallista identiteettiä.

Nuoret on saatu mukaan kehittämistyöhön ottamalla heidät kehittämishankkeiden yhdeksi kohderyhmäksi ja osallistamalla heitä toiminnan kautta. Näin esimerkiksi Uhtualla. Muutoin nuorta väkeä ei kylissä paljon ole ja toiminta on vanhemman väestön varassa. Toisaalta nuorten aikuisten ottaminen paikallisiksi oppaiksi vierailijaryhmille on hyvä tapa sitoa nuoria mukaan toimintaan.

Paikallishistorian tuotteistaminen ja hyödyntäminen teemapohjaisessa matkailussa:

Paikallishistoriaa ja tarinoita on tuotteistettu ja hyödynnetty teemapohjaisessa matkailussa onnistuneesti etenkin Kalevalan kylässä. Kalevala (kansalliseepos) näkyy katukuvassa, myyntituotteissa ja turistien vierailukohteissa. Vaikka alkuperäistä kohdetta ei enää olisi olemassa, korvataan se

jäljitelmällä (esim. Lönnrotin laulupuu) ja sitä tukevalla kiehtovalla tarinalla. Rohkeutta tarinoiden hyödyntämiseen kaivattaisiin meilläkin lisää.

Paikallishistoriasta (kalevala) on rakennettu laaja ”tuote” paketti, joka kattaa käyntikohteiden ohella erilaiset myyntituotteet ja tarinat. Paikallisten oppaiden käyttämisellä ja ”tavallisten” kotien valitsemisella vierailukohteiksi luodaan toimintaan uskottavuutta ja jatkuvuutta etenkin paikallisten näkökulmasta sekä matkailijoille ainutlaatuisia elämyksiä.

Paikalliskulttuurin tuotteistamisessa ja teemapohjaisen matkailun kehittämisessä kannattaa luottaa yhteistyön voimaan sekä pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen toimintaan. Rukapalvelut on rakentanut vuosia laajaa yhteistyö- ja palveluverkostoa Vienen Karjalassa ja on onnistunut luomaan sukupolvien jatkumon yhteistyöhön. Tämä on kannustava esimerkki kaikille matkailutoimijoille ja ehdottomasti laajennettava käytäntö.

Uudet yhteistyöverkostot:

Jo aktiivisilla kylillä, kuten Kalevalalla, on jo useita ystävyyskyliä, eikä uusille ole tällä hetkellä tarvetta. Pienemmillä kylillä, joissa väkeä ja nuoria on vähän ja etäisyydet ovat pitkiä, vie arkielämän pyörittäminen paljon voimavaroja, jolloin resursseja ja aikaa muuhun kehittämistyöhön ei juuri jää. Yhteistyömahdollisuuksia kannattaa pikemminkin viedä eteenpäin jo toimivien verkostojen, säätiöiden/seurojen ja ystävyyskylien kautta.

Oman lisähaasteen yhteistyön syventämiselle tuo eittämättä se, ettei kylillä ole juurikaan virallisia yhdistyksiä tai seuroja. Siitä huolimatta seuratoiminnan kaltaista toimintaa on paljon, kuten erilaisia urheilu- tai käsityökerhoja. Yhteistyön luominen voi olla haasteellista, sillä virallisten seurojen/yhdistysten puuttuessa on vaikea tavoittaa potentiaalisia yhteistyökumppaneita ja käynnistää eu-hankkeita. Yhteistyön luominen vaatii myös venäjän kielen perussanaston hallintaa, sillä Suomea puhutaan vain jonkin verran vanhemman väen keskuudessa ja rajan lähellä.

Jatkoyhteistyön ja matkailun kehittämisen kannalta teiden huono kunto on suuri haaste, sillä siirtyminen paikasta toiseen vie paljon aikaa. Reitillämme ainoastaan Jäämeren tie Kemi-Louhi välillä on hyvässä kunnossa. Kuusamo-Pääjärvi välisen tieosuuden kunnostamista on ajettu pitkään suomalaisten taholta ja se on näillä näkymin toteutumassa lähivuosina EU-rahoituksen ja Moskovan tuen kautta. Tämä toimisi varmasti piristysruiskeena lisäyhteistyölle.

Valkeanmerentien kauppareitti: Oulu-Vienen Kemi eteenpäin vieminen hankkeen muodossa olisi tarpeellista, kunhan parempi tieyhteys saadaan Kuusamo-Louhi välille. Ko. Kauppareitti on vanha, perinteinen kauppareitti, jonka varrella on sekä Suomen että Venäjän puolella mielenkiintoisia, historiallisia kyliä, kohteita.

Verkostoituminen yli rajan matkailupalveluiden tuottamisessa on tärkeää. Vienen Karjalan ja Suomen raja-alueilla on paljon potentiaalia sotahistoria- ja luontomatkailun kehittämiseksi kansainvälisenä yhteistyönä. Tällä hetkellä suurin osa yhteisistä hankkeista tuntuu painottuvan kansanperinteen taltioimiseen ja hyödyntämiseen sekä rakennushistorian säilyttämiseen. Myös laukkukauppa perinteen elvyttäminen ja laukkukauppa-reittien luominen voisi olla kiintoisa yhteisprojekti Suomen ja Vienen Karjalan välillä. Paanajärven alueen tyhjien rakennusten hyödyntäminen ”hiljaisuutta” ja slow-life matkailua etsiville?

Kierrätys on viime vuosina kasvanut Vienen alueella ja mm. koululuokat keräävät teiden varsilta pulloja. Kierrätystä ei kuitenkaan ole samassa merkityksessä kuin meillä. Paikoin oli aloitettu myös teiden varsien pajukoiden raivaaminen. Yhteistyömahdollisuuksien selvittäminen ympäristökasvatukseen ja maisemanhoitoon liittyen voisi avata uusia yhteistyökanavia esimerkiksi alueen koulujen kesken. Myös maisemarakentamisen tietotaidon vaihtaminen voisi luoda uusia avauksia yhteistyöhön.